

Jurijeva energija ni (več) tiste vrste, ki bi prebijala skozi verze, še manj, da bi jih nezmerno razpihovala v širino in dolžino. Ravno obratno. Njegov vitalizem se zasluti šele v zakulisju povedanega. Odločilni impulzi so nekje daleč, v slepi pegi prizorov, ki jih niza pred nami. Zapletena topografija njegovih prividov včasih izoblikuje znane ulice: "Zdaj ne sanjaš; gledaš / mesto, kako diha pod / teboj, mesto, kjer so sobe, / v katerih si se že tolikokrat / ljubil, mesto, kjer si bil / divji, nesramen in lep, / mesto, kjer si se prvič / zavedel, da je tvoja nežnost / zmedena in tvoj jezik / skop, in kjer na nebu / piše, / da pogani prvi / vzdiknejo poeta nascitur, / mesto, kjer je čas zavzdihnil, / ko sva ostala brez besed / v strasti na grajskem stolpu." Tako da se vsi, ki umiramo od normalnosti, že čudimo, da si z njim vendarle delimo isto mesto.

Po vsej verjetnosti se jih bo našlo dosti, ki se bodo zmrdovali, da so namesto razgrete furje dobili ljubeznivo udomačenega trubadurja. Na površini zbirka resda učinkuje kot predal, poln školjk s počitnic, kot fotografije, ki le njemu samemu kaj povedo, kot zmečkana kino vstopnica, ki je po čudežu ostala v žepu. Z neke davno videne in skoraj pozabljene predstave ... Ampak le na površini. Razlika med dnevnim in nočnim Jurijem je manjša, kot se zdi. In vampirji so morda postali odporni na sončno svetlobo. Konec koncev pa je tudi razlika med pesnikom in navadnim sanjačem karseda enostavna. Je le v tem, da nam prvi svoj notranji svet s spomini, zablodami in upanjem vred napravi užiten, medtem ko nas drugi (pa čeprav morda premore stokrat intenzivnejša čustva) le dolgočasi. In Jurij je pesnik.

Blaise Cendrars: *Zlato in druge novele*. Študentska založba 2001 (knjižna zbirka Beletrina).

Modiglianijev portret prikazuje koščene možaka pri tridesetih. *Cendrars*, je z velikimi tiskanimi črkami zapisano v desnem zgornjem kotu. Modigliani, sicer bolj vaje gazeljih pogledov svojih pariških spremljevalk, je, kot pravijo, nadvse rad portretiral tega pisatelja predirnih vdratih oči. Blaise Cendrars, s pravim imenom Frederic Louis Sauser, po rodu Švicar, s kariero v tujski legiji, je najljubeznivejši megaloman dvajsetega stoletja. Kot pisatelj pa se je na način kometa pojavljal na sceni v zlati dobi pariške boeme in pušchal globoke sledove v dušah svojih umetniških kolegov, pri čemer je privlačnost njegovega karakterja kot pri nikomer drugem v sorazmerju s privlačnostjo njegovega pisanja. Neponovljiva avra te skrivnostne osebnosti naj bi po Henryju Millerju izhajala iz popolne ravnodušnosti do lastne usode. Ta nezaslišana sposobnost, ki je izoblikovala presenetljiv pogled na svet, je imela na Millerja vse večji vpliv. Njegova evforična hvalnica Cendrarsu je najzanimivejše poglavje v delu *Knjige mojega življenja* (slovenski prevod je izšel pri Beletrini leta 1999), vizija, ki jo je navdihnili to prijateljstvo, pa je še danes lep primer poleta in senzibilnosti zrelega modernizma. Vsekakor pa so to strani, ki vzbujajo neskončne

apetite po prevodih tega skorajda pozabljenega avtorja, v kolikor že sam *Moravagine* (Cankarjeva založba, zbirka XX. stoletje) ne diši po še.

Popolna ravnodušnost do lastne usode in celo do kariere je kot nenapisan lajtmotiv navsezadnje tudi prepoznavna značilnost njegovega pisanja. Tu ne gre le za vojaški pogum in mirnodobski stoicizem. Cendrars ni opravil le s strahom in mehkuznostjo, opravil je (kar je mogoče še težje) z nečimrnostjo umetniškega inovatorja. Človeške slabosti, ki jih sicer razume kot nihče na tem svetu in ki jih je očitno vse na lastni koži pretrpel do kraja, je za lastno rabo zamenjal za produktiven nemir. Iz spremne besede Miriam Cendrars se lahko poučimo, da je odklanjal vse tedaj z velikim pompom nastajajoče ustvarjalne - izme, da se ni pustil ukalupiti "ne v dadaizem, čeprav je bil dadaist, preden je to gibanje sploh nastalo, niti v surrealizem, ki se mu že dozdeva zastarel." Podoba popolne svobode, ki je prosta celo lastnih ambicij, se dopolnjuje do te mere, da je mogoče iz prvoosebnih zgodb izlužiti resnično iskrene avtoportrete. Odnos do pisanja, nonšalantno navržen na začetku zgodbe *Ljubljena ženska*, je tako kar najbolj kompatibilen s podobo, ki si jo med branjem ustvarimo o avtorju: "Pisanje je nekaj, kar je najbolj nasprotno mojemu temperamentu, in trpim kot pogubljenec, če ostanem zaprt med štiri stene in pišem na papir, ko zunaj gomazi življenje, ko slišim troblje avtomobilov na ulici, žvižge lokomotiv, sirene parnikov, bučanje letalskih motorjev in ko pomislim na eksotična mesta, polna bleščečih prodajaln, na zakotne dežele, ki jih še ne poznam, na vse tiste ženske, ki bi jih lahko srečal in ki bi z njimi rade volje zapravljal čas, na može, ki me morebiti čakajo, pripravljeni, da mi razložijo, s čim se ukvarjajo, in mi ponudijo možnost, da bi zaslužil na kupe, cele kupe denarja ..."

Eden največjih popotnikov med pisatelji, bi lahko rekli, pa je s tem še premalo povedanega. Lahko bi ga označili tudi kot vehementnega, pustolovskega, strastnega, če bi te besede obenem pomenile tudi nežnost, empatijo in globoko dovzetnost. Zamah, ki je pred leti nadvse presenetil bralce *Moravagina*, veje tudi na straneh knjige, ki je pred nami. Vpadljiva doza grozljivega trpljenja je prečiščena skozi oči osebe, ki tako kot Shakespearjev Horacij trpi, kot da ne trpi. Potem ko smo že davno obupali, da bomo nekoga takega srečali izven *Hamleta*. Cendrars se po vsem, kar se mu je zgodilo, odpoveduje mučeniški gloriiji, še vedno je sposoben (p)ostati uživač. Legionar, ki je v prvi svetovni vojni izgubil roko, nas v zgodbi *Zeleni žarek* na lepem preseneti z ležernimi tjulenskimi navadami. Če si želite mimogrede pospraviti pol sveta, se nikar ne mučite z goltanjem: raje odprite Cendrarsa. S strani njegove knjige zaropota zastarel pisalni stroj, udari granata, zahrumijo propelerji, obračajo se ladijski vijaki, udarjajo rovnice, krohotajo se pijani najemniški delavci, ob sončnem zahodu se prižgejo vse luči Sydneya in Ria de Janeira, taksiji, nabiti s sumljivimi potniki, pa po vrsti izginjajo v noč. "New York, Boston, Filadelfija, Baltimore, Portland, Charleston, Orleans" našteva ves razkurjen. "Aspinwall. Vročina, vlaga, vlaga, vročina."

Naštevanka pa niso, kot pri Whitmannu, izraz neskončne zmožnosti duha, opijanjenosti z giblivo misli, preskokov fascinantne mentalnosti. Vsaka od

podob daje slutiti fizično navzočnost, priklicuje njegovo lastno vročico, potenje, vzdihe, evforijo, užitek, za njimi stoji z vsem razponom telesnega življenja. So nezmotljivo zemeljskega porekla, kar pa nikakor ni ovira, prej vzpodbuda za raziskovanje skrivnostnih globin. Skozi prizore, ki se vrstijo v samo neskončnost, tipa za svojo neulovljivo dušo, ki jo od zagonetne energije razganja po vseh šivih in ki lasten rep lovi po vseh celinah. Na trenutke, se zdi, jo resnično tudi najde, nedvomno takrat, ko se v globokem razumevanju prikloni kaki sorodni duši, izmučeni ali obsedeni, a ponosni. Takšne je sposoben prepoznati kjer koli in kadar koli. Vsepovsod navzoče globoke slutnje, ki se skrivajo za upodobitvami vrveža, prinašajo podobe norcev, zločincev in obstrancev, ki so jih široki migracijski tokovi naplavili v stranske rokave poenostavljenih zemljevidov belega človeka. Psihe, zakoreninjene v primitivnem mysticismu, prikazujejo zaobrnjeno podobo velikega napredka in postavljajo na laž civilizacijo, zgrajeno na teptanju milijonov: "to je tistih nekaj osamljenih posameznikov, izobčencev, pregnancev, preganjancev, ilegalcev, zatirancev, zaznamovanih z razbeljenim železom, katerih lastna imena in sramotne vzdevke so ohranili kolonialni letopisi le pri tistih, ki so bili usmrčeni, mučeni na javnih trgih, in zato, ker so bili izpostavljeni na sramotnem stebru, to so tisti hudodelci, ki so odrešili svoje ljudstvo v izgnanstvu s tem, da so svojim zgledom in žrtvijo omogočili duši ameriških črncev, da ni izhiral kljub trem stoletjem zatiranja, nasilja, fiziološkega trpljenja, životarjenja v prisilnem delu, sumničenja, sramote, zaničevanja, smešenja, norčevanja in da se kljub vsiljenemu krstu ni popolnoma odtrgala od afriške poezije in religij." (*Febronio, III. Božič v Bahiji*)

"Velika vlačuga, ki je rodila na morju, je Krištof Kolumb, ki je odkril Ameriko", ugotavlja Cendrars znotraj svojih krepkih prispodob (*Zlato*). Dramatične deteritorializacije, od suženjstva do svetovne vojne, ki jih je v službi svojih namenov uprizorila zahodna miselnost, se v njegovih zgodbah zgrinjajo v široko fresko, ubrano v vseh detajlih. Bivanje na planetu Zemlja je nenehno spajanje, kjer dogodki v posameznikovem fokusu zrcalijo gibanja velikih mas človeštva, dihanje sveta. Njegov duh, ki v resnici veje, kjer hoče, neopazno prehaja med različnimi nivoji življenja na tem svetu. Njegova empatija je globoko humana, obenem pa premore tudi vizijo, ki človeško prekaša v širini in globini.

Začudi lahko le dejstvo, da se ženske v razgretim pogledu tega strastneža pojavljajo nekoliko zreducirane: če so bolničarke, se jim pusti negovati, če so kuharice, pa razvajati. S provincialkami zna spokojno in ljubeznivo klepetati, svoje prijateljice komedijantke pa občuduje le za kulisami, "kjer igrajo med seboj veliko strast in žrejo druga drugo kakor hijene in psice, bolne od ljubosumnosti, nikoli pa jim ne grem ploskat v gledališče, ker jih imam preveč rad, da bi jih poslušal, kako deklamirajo svoje spakljive psevdoklasične tirade." Vendar je edina, ki ga je, vsaj znotraj te knjige, videla golega, nuna, medicinska sestra Filomena, po končani veliki, neuspešni ofenzivi v nesrečnem letu 1915. Pa še za to mu je moralo prej odtrgati roko.